

Article Info	REVIEW ARTICLE DERLEME MAKALE	 KENT AKADEMİSİ How to Cite
Title of Article	City-State Administration in Tyana Region	
Corresponding Author	Oktay ALKUŞ oktayalkus@aksaray.edu.tr	
Submission Date Admission Date	10/10/2019 / 10/12/2019	
Author / Authors	Oktay ALKUŞ ORCID: 0000-0002-0557-4930	
How to Cite	ALKUŞ, O. (2019). Tyana Yöresinde Kent-Devlet Yönetimi, Kent Akademisi, Volume, 12 (40), Issue 4, Pages 802-811.	

Tyana Yöresinde Kent-Devlet Yönetimi

Oktay ALKUŞ¹

ABSTRACT:

It is known that the formation of the city state started with the Hittites and continued in the Romans. Tyana was one of them. As it is a transition place between east and west, it has maintained its important settlement feature at every period. The city-state administration was the only one. It was autonomous in domestic affairs. It was subject to the central city-state in its foreign relations. Sovereignty was in the central city-state. The central city-state was independent. The study describes the city administration over the Tyana region. It was prepared as a qualitative research with document analysis method. Written sources containing information obtained from the environment where the events and facts are located were utilized. Written and visual documents related to the subject of the study were examined and analyzed. Documentary screening. The related literature was searched and the videos on the internet were watched. Information was collected from university libraries, various electronic library sources, national and international search engines, domestic and foreign articles and thesis studies. The collected information was classified according to their subjects and processed into titles and the study was concluded.

KEY WORDS: Tyana, City, Administration.

ÖZ:

Kent devlet oluşumunun Hititlerle başlayıp Romalılarda devam ettiği bilinmektedir. Tyana bunlardan biriydi. Doğu ile batı arasında bir geçiş yeri olduğundan, her devirde önemli bir yerleşim yeri özelliğini korumuştur. Kent-devlet yönetimi tek kişi yönetimi idi. İç işlerinde özerkti. Dış ilişkilerinde merkez kent-devlete tâbiydi. Egemenlik merkez kent-devletteydi. Merkez kent-devlet bağımsızlığın sahibiydi. Araştırma kent yönetimini Tyana yöresi üzerinden anlatmaktadır. Nitel bir araştırma olarak doküman incelemesi yöntemiyle hazırlanmıştır. Olay ve olguların bulunduğu ortamdan edinilmiş bilgileri içeren yazılı kaynaklardan yararlanılmıştır. Araştırmanın konusuyla ilgili yazılı ve görsel belgeler incelenmiş ve çözümlenmiştir. Belgesel tarama yapılmıştır. İlgili literatür taranmış, internette konuyla ilgili bulunan videolar izlenmiştir. Üniversite kütüphanelerinden, çeşitli elektronik kütüphane kaynaklarından, ulusal ve uluslararası arama motorlarından, yerli ve yabancı makalelerden, tez araştırmalarından konuyla ilgili bilgiler toplanmıştır. Toplanan bilgiler konularına göre sınıflandırılmış ve başlıklar halinde işlenerek Araştırma sonuçlandırılmıştır.

ANAHTAR KELİMELER: Tyana, Kent, Yönetim.

¹ Aksaray Üniversitesi, oktayalkus@aksaray.edu.tr

GİRİŞ:

Anadolu, dünyada ilk medeniyetlerin kurulduğu yerlerden biridir. Üç tarafı denizlerle çevrilidir. Afrika, Asya ve Avrupa kıtaları Anadolu'da birleşir. İdeal iklim şartları, verimli toprakları, bol su kaynakları vardır. Konumu bir yandan göçleri diğer yandan istilaları üzerine çekmiştir. Göçle ya da istilayla gelenler sahip oldukları kültürleri ve medeniyetleri getirmişlerdir. Anadolu, sınır komşuları Mısır, Ege ve Yunan medeniyetlerinden etkilenmiştir. Anadolu'dan geçmiş medeniyetler Hattiler, Hititler, Frigler, Lidyalılar, İyonyalılar ve Urartular'dı (Web_1: 2019).

Tyana yöresinde Toros Dağları, Akdeniz Bölgesi ile İç Anadolu'yu iki bölgeye bölüyordu. Bu iki bölge arasında birkaç geçit bilinmekteydi. Bu geçitlerden ilki en doğudaki Gülek Boğazı'ydı. Diğerleri Orta Toroslar'da Karaman ile Silifke arasındaki sarp yapıları "yellibel geçidi"ydi. En batıdaki ise Batı toroslardaki Burdur-Korkuteli-Elmalı hattının oluşturduğu yoldu. Bunlardan başka Göksu ve Köprüsu vadilerinin oluşturduğu tâbii geçitler de vardı (Yaşar 1989: 477).

Tâbii geçit yolu üzerindeki kent-devletlerden biri Tyana'dır. Tyana kenti, Anadolu tarihinde önemli bir kavşak ve köprü konumundaydı. Bir kent-devlet yönetimi idi. Bu yönetim Tyana yöresi tarihi üzerinden anlatılabilir.

1. Anadolu Kurulmuş Merkez Devletler

Milattan önce 2500 ila 1700 yılları arasında Anadolu'da Hattiler yaşamıştır. Anadolu'da ilk merkez devleti kurdukları ileri sürülür. Anadolu coğrafyasına yayılmaya çalıştıkları bilinir. Hititleri birçok açıdan etkilemişlerdir (Web_1: 2019). Bin yıldan daha fazla bir süre Hatti egemenliği devam etmiştir.

Daha eski bir tarihten, milattan önce 3000'in son çeyreğinde Akad imparatoru Naram-Sin devrindeki Anadolu'ya "Hatti ülkesi" ve halkına da "Hatti halkı" denmiştir. Eski Tunç Çağı'nın 2. ve 3. Safhaları Anadolu'nun Hatti Dönemi olarak bilinir. Mahmatlar, Horoztepe, Eskiyaapar, Alaca Höyük yerleşmelerindeki buluntular Hattiler'in göstergesidir.

Alişar-Kültepe, Karaoğlan-Dündartepe ve Resuloğlu'nun sosyo-kültürel yaşamları bakımından birbirine çok benzer olduğu kabul edilmiştir. Bu nedenle buralarda küçük beyliklerin ya da beylik merkezlerinin (Web_2: 2019) bir bakıma kent-devlet yönetimi modelinde kurulmuş olduğu söylenebilir. Yapılan kazılarda bu devletlerde gömülen ölümlerin hocker(ana rahminde olduğu gibi yani cenin vaziyeti) pozisyonunda bulunması toprak ve yeniden dirilme kültürünün olması dolayısıyla da ana tanrıça kültürünün varlığından söz ettirmektedir (Web_3: 2019).

Milattan önce 1600 ila 1200 yılları arasında Anadolu'da Hititler yaşamıştır (Web_4: 2019). Kafkaslardan geldikleri tahmin edilmektedir (Web_5: 2019). Kapadokya bölgesinde yerleşip krallıkla yönetilmişlerdir. Kral hem başkomutan hem başhâkim hem de başrahipti. Kralın olmadığı zamanlarda yerini "Tavananna" adı verilmiş kraliçe doldururdu.

Hititlerde asil aile üyelerinden kurulu "Pankuş" isimli bir imparatorluk meclisi oluşturulmuştu. Meclis soylulardan kuruluydu. Kralın kararları üzerinde söz sahibiydi. Amaç kralın vereceği kararları Pankuş'a danışmadan vermesini önlemektir. Kralın mutlak egemenliğinin denetleyicisiydi. İnsan haklarıyla ilgili ilk düşünceler Pankuş'ta tartışılarak kararlaştırılırdı.

Pankuş, kraldan hesap sorabilirdi. Gerektiğinde kralı azil bile edebilirdi (Ertem 2004: 54). Azledilen kralın ilk karısından doğan erkek çocuğu, kral olurdu. İlk karısından erkek çocuğu yoksa, ikinci karısından olan erkek çocuğu kral olurdu. Çocuklarından hiç erkek yoksa, ilk karısının ilk kızının kocası kral olarak tahta otururdu. Kız evli değilse evlendirilirdi (Web_3: 2019).

Hitit kralları Hatti geleneğini geleceğe taşımıştır. Hitit Devleti teokratik feodal bir yönetimdi (Sevinç 2008: 31). Halk genellikle rahipler, asiller, özgürler ve köleler şeklinde sınıflıydı. Sınıflar kast düzeni değildi. Sınıf değiştirmek mümkündü. Dinleri çok tanrıydı. Bu nedenle Hitit ülkesine "Bin Tanrı İli" denmekteydi. Hitit kavmi kendi tanrıları yanından diğer ön Asya tanrılarına, Yunan tanrılarına ve Lidya tanrılarına da tapınırdı. Hititleri, Asurlular sonlandırdı (Web_1: 2019).

Frigler, milattan önce 1200-750 yılları arasında yaşamıştır. Balkanlar ve Trakya üzerinden Anadolu'ya gelmişlerdi (Demiralp 2014: 89). Sakarya nehri çevresinde devlet kurdular. İlk kralları Gordias ve başkentleri Gordion'du. Midas önemli bir dini merkezdi. Ekonomilerinin temeli tarıma dayalıydı. Tarım alanında oldukça katı yasalar koymuşlardı.

Örneğin bir öküz kesen veya saban kıran kişi ölüm cezasına çarptırılırdı. Dokuma üretimi yaygındı. Tapates adıyla bilinen halıları ve kilimleri üretmişlerdir. Kimmerler, Friglere son verdi (Web_1: 2019). İç Anadolu'ya yönelen Kimmerler, önce Frigya'yı ele geçirmişlerdi. Sonra da milattan önce 645'te Lidya'yı yağmaladılar (Tellioglu 2005: 241).

Milattan önce 687 ila 546 yılları arasında Lidyalılar yaşamıştır. Menderes ve Gediz nehirleri arasındaki alanda kral Giges tarafından kurulmuştu. Sardes(Sard) kentini başkent ilan etmişlerdi. Lidyalılar tarihte ilk madeni parayı icat etmişlerdi. Efes'ten başlayan ve Sus'a ulaşan Kral Yolu'nu yaptılar. Feodal yapılı toprak düzeniyle üretimi gerçekleştirmişlerdir. Lidyalılarda halk sınıflı bir düzendi. Lidya devleti kısa sürede sonlanmıştır. Sonlanmalarının önemli bir nedeni ordularının paralı askerlerden oluşmasıydı. Devlet kendi milli ordusunu kuramamıştı. Persler Lidyalıları sona erdirdi (Web_1: 2019).

Milattan önce 1200 ila 676 yılları arasında İonyalılar yaşadı. İzmir ile Büyük Menderes nehirleri arasında kalan bölgeye yerleşmişlerdi. Yunanistan'dan gelmiş kent-devletleri kurmuşlardı. Merkezi bir devlet kuramadılar. Kent-devletleri halinde yaşamışlardır. On iki kent-devleti kurdular (Web_6: 2019). Kent-devletleri şeklinde yönetildiklerinden olsa gerek özerkliklerine, özgürlüklerine düşkünlerdi (Web_7: 2019).

Olağanüstü hallerde “Tiran” olarak adlandırılan kralın etrafında birleşirlerdi. Tanrıların insan şeklinde düşünmüşlerdi. En büyük tanrı olarak, tanrıların babası sayılan Zeus'u ve karısı Hera'yı kabul ediyorlardı. Bilimde sanatta geliştiler. Önemli bilim adamları matematikte Tales ve Pisagor; tarihte Herodot; tıpta Hipokrat ve felsefede Diyojen'di. İyon edebiyatının bilinen eseri Homeros'un yazdığı İlyada ve Odesa destanıdır. Efes'teki Artemis Tapınağı ve Sisam'daki Hera Tapınağı diğer önemli sanat eserleridir (Web_1: 2019). İonyalıları Lidyalılar ortadan kaldırdı (Web_8: 2019.)”

Milattan önce 900 ila 600 yılları arasında Urartular yaşamıştır. Van Gölü etrafında “Huriler” kurmuştu. Başkentleri Tuşpa(Van)'ydı. Urartu kralı, başındaki ülkeyi “Haldî” adlı savaş tanrısı adına yönetirdi. Halk, tarım ve hayvancılıkla geçinirdi. Yaşadıkları yerler sık ağaçlarla kaplı ormanlıktı. Sürekli istilalara maruz kaldılar. Kaleler ve su kanalları inşa ettiler.

Urartular, öldükten sonra ahirette dirileceklerine inanıyorlardı. Bu nedenle mezarlarını ev şeklinde, oda biçiminde yaptılar. Mezarlarına ölenin eşyalarını koyarlardı. Maden işçiliği, kaya oymacılığında, kabartma sanatlarında çağdaşlarından ilerideydiler. Urartuları Medler sonlandırdı (Web_1: 2019).

2. Tabal Devleti

Antik dönemde devletler kent-devlet halindeydi (Ateş ve Ünal 2004: 21). Örneğin Sümerler “kent-devletler” şeklinde kurgulanmıştı. Siyasal örgütlenme kent prenslikleriyle temsil edilirdi. Kent prensi kentin bağlı bulunduğu tanrı adına hâkimiyetini sürdürürdü. Bütün bu prenslerin üstünde, tanrı benzetmesiyle itaat edilen kral vardı (Landsberger: 91).

Milattan önce 12. Yüzyıl başlarında Hititler sona ulaşmıştı. Geç Hitit Devletleri, Büyük Hitit Devleti sonlandıktan sonra o devletin hem siyasal hem de kültürel mirasçısı oldular (Yiğit 2000: 177). Bu mirasçılar milattan önce 1200 ila 700 yılları arasında kent-devletleri kurdular (Ceylan ve diğerleri: 1). Mirasçılardan biri batıda yer alan Tabal Devleti'ydı.

Tabal Devleti'nin coğrafi sınırları doğuda Malatya ve Gürün, batıda Tuz Gölü, kuzeyde Kızılırmak, güneyde Toroslar arasındaydı. Tabal Devleti, o dönemde siyasi otorite boşluğu nedeniyle kurulmuş bir krallıktı. Krallığın başkenti, yüksek olasılıkla Tyana(Tuwanuwa) kentiydi (Kurt 2010: 129). Tyana(Tuvanuva), Hitit kralı Labarna'nın ele geçirdiği kentlerden biriydi (Bahar 2015: 277).

Tabal devleti birçok küçük devletten oluşmuştu. Sınırları kesin olarak belirlenememiştir. Çünkü devletin sınırları sürekli değişirdi. Ayrıca Asur kaynaklarında yazılı olan Tabal'a ilişkin bilgiler de tam bir bütün değildir (Kurt 2010: 128). Aslında Tabal Devleti, etnik anlamda bir halkı değil, bir coğrafi alanı anlatmaktadır.

Milattan önce 9. Yüzyılın ikinci yarısında, Tabal ülkesi devlet olarak yapılanmıştı. Kent-devleti halindeydi. Diğer kent-devletlerine kıyasla ayrıcalıklı bir konumdaydı (Akçay 2014: 37-38). Milattan önce 858-827 döneminde Asur kaynaklarında Tabal Devleti'nin adı geçmektedir. Kral III. Salmanassar milattan önce 858-824 dönemindeki iktidarı devrinde bu devletin birçok yerel krallıktan kurulu olduğu bilinmektedir. Yönetiminin 23. hâkimiyet yılı seferinde III. Salmanassar'a hediyeler sunan Tabal krallarının olduğu kaynaklarda anlatılmaktadır (Yiğit 2000: 178).

Milattan önce 745-727 döneminde III. Tiglat Pileser devrinde birleşik krallıklardan oluşan bir konfederasyon kurulmuştur. Milattan önce 738'de Tiglat Pileser'in yaptığı bir sefer sonunda Konya ve çevresinin Asur egemenliğine girdiği sanılmaktadır (Benhür 1999: 472). O dönemde Tabal Kralı Wasusarmas'a diğer krallar Ushitti, Urpalla, Tuhamme ve Urimme bağlılıklarını bildirmişlerdi. Bu dört Tabal kralının ittifakı Asur Kralı III. Tiglat Pileseri durdurmuştur. Bu dört kraldan biri Urpalla'nın Tuhana'sı yani Tyana'dır (Çapar: 52). Tyana, Asur belgelerinde Tuhana olarak geçmektedir. Tabal krallıklarından biri olarak bilinir (Bahar 2015: 282).

O dönemde yirmi dört Tabal kralından (Kurt 2009: 329) söz edilir. Tahminen bunlar en az yirmi krallıktan oluşan bir konfederasyondur. Bunların ülke sınırları ve sayıları sıklıkla değişmekteydi. Tuatti hanedanlığı üyesi olan "büyük krallar" belli ve sınırlı egemenliklere sahipti. Belli sınırlar içinde sınırlı egemen krallar daha özerk hareket edebiliyorlardı (Kurt 2010: 130).

Aslında Tabal coğrafyası Asur kontrolündeydi. Tabal kralları Asur'a tâbiydi. Bu krallar arasında hiyerarşi vardı. Bu hiyerarşi, bir tür feodalite yani derebeylikti. Bazı Tabal kralları "Büyük Kral" unvanı kullanırdı. Bunlar Asur kralıyla doğrudan ast-üst ilişkisi içindeydi. Yerel krallar Büyük Kral'ın himmetindeydi.

Asur'un en güçlü olduğu dönemlerde bile Tabal, tamamen ve doğrudan Asur egemenliğine girmemiştir. Tabal krallarından vergiler ve haraçlar alınarak kendi kendilerini yönetme özerkliği tanınmıştı (Kurt 2010: 133-134). Bu özerklik, bugünkü belediyelere tanınmış olan özerkliklere benzetilebilir.

III. Salmanassar'ın milattan önce 828-824 yılları arasındaki iktidar döneminin son zamanlarında Urartulara vergi verdikleri düşünülürse demek ki Tabal'ın özgürlüğü belirli ölçüde sınırlandırılmıştı. Asur kralı, belki de diğer kralların kurabilecekleri ortaklığı önlemek istediğinden önce Urartu ülkesine sonra Tabal ülkesine sefere çıkıp kentleri yıkmış ve yakmıştı.

Asur Kralı'nın yıktığı yaktığı kentlerden biri Tabal kralı Wasusarmas'ın kentiydi. Kenti hem yakılıp yıkılmış hem de vergiye bağlanmıştı (Kurt 2010: 130). Esasen Tabal'daki yazıtlarda "Sarma" isimlendirmesi çok sık görülür. O dönemlerde "Sarma" ismi hem tanrı hem kral hem de kahraman anlamlarına geliyordu (Pullu 2006: 79).

Milattan önce 722-705 yılları arasındaki II. Sargon iktidarı döneminde yazılmış mektuplardan krallar arasındaki hiyerarşik ilişkiler anlaşılmaktadır. Bölgede bağımlı kralların var olduğunu orada bulunan hiyeroglif yazıtlar da doğrulamıştır. Yerel krallardan kuvvetsiz olanlar daha kuvvetli olanlara bağlı kalmıştır (Kurt 2010: 127). Esasen Tabal krallarının sayısının çokluğu, birçok kent-devletinin kurulmuş olduğunu göstermektedir (Kurt 2010: 130).

II. Sargon, Tabal'ı doğrudan Asur egemenliğine almayı başarmıştır. Böylece kendisine bağlı bölgedeki krallıkların itaatini sürmesine yönelik geçmişten gelen Asur politikasının gereğini yapmıştı. Çünkü bölgede hiyerarşik ilişkilerle bağlı krallıkların Asur karşıtı ittifaklara dönüşmeyeceğinin garantisi yoktu ve dahası dönüşeceği seziliyordu. O halin de Asur'u zor durumda bırakacağı kesindi.

Milattan önce 705 yılında II. Sargon Kimmerlerle savaşırken öldü. Bu ölüm, ilhak edilmiş ülkelerin özerkliklerini yeniden kazanmalarını sağladı. Milattan önce 705'ten itibaren Asur metinlerinde Tabal adı çok seyrek yazılır. Bu nedenle bu dönemde Tabal'ın özerkliğini kazanmış olduğu söylenebilir (Kurt 2010: 132-133). Milattan önce 668 ila 626 yılları sonrasındaki çivi yazılı kaynaklarda Tabal adına rastlanmamaktadır. Dolayısıyla bu tarihlerde Tabal Devleti de sonlanmış olmalıdır (Yiğit 2000: 186).

3. Tyana Ülkesi

Anadolu'nun konumuna çok benzer bir konum Tyana'nın konumuydu. Tyana'nın geçmişi yaklaşık milattan önce 5600 yıllarına dayanmaktadır (Web_9: 2019). Yörede yapılan araştırmalar, buradaki yerleşimi milattan önce 8000 ila 5500 yılına (Neolitik çağa) kadar götürmektedir (Öcal 2010: 396).

Tyana, İç Anadolu'yu Gülek boğazıyla Akdeniz bölgesine bağlıyordu. Konum olarak büyük orduların geçişine uygundu (Alkım 1959: 61). Bir askerî harekâta ordunun istemi olan her türlü gerecin toplandığı ve dağıtıldığı bölge olarak kullanılırdı. Bu nedenle Tyana kenti önemini arttırmıştı (Öcal 2010: 391).

İskender ve askerleri sefer yaparken Tyana'da kalmışlardır. Roma imparatorluğu döneminde şehrin, orduya geçit olma özelliği öneminin korunmasını sağlamıştır. Bu dönemde Tyana, ordunun geçtiği yol güzergâhı olmuştu. Roma

ordularında yararlanan Kapadokya atlarının Tyana'da da yetiştirildiği bilinmektedir Roma imparatorluğu döneminde, Tyana çevresinde hayvancılık yoğundu (Öcal 2010: 397-398).

Aslında o zamanlarda Gülek Boğazı'nın, orada tek güzergâh olmadığını söylemek de mümkündür. Bolkar Dağları'ndan geçen yolların varlığı bilinmektedir. Bu yolların prehistorik dönemlerde kullanılmadığını söylemek için bir neden yoktur (Maner ve Kuruçayırılı 2018: 787-788).

Tyana aynı zamanda ticaret yolu üzerindeydi. Roma devrinde halkın su ihtiyacını karşılamak için Roma havuzu, su kemeri ve ibadet ihtiyacını karşılamak için büyük bir kilise inşa edilmişti. Su kemerleri, büyük bir su kaynağından çıkan suyu 2 mil uzaklıktan Tyana kentindeki sarnıca ulaştırıyordu. Sarnıçtan su kanallarıyla kent içi su şebekesiyle her mahalleye su sağlanıyordu (Öcal, 2010: 398).

Bu yapılar Tyana'da o dönemde yaşayan nüfusun sayı çokluğunun bir kanıtıdır. Çünkü Antik Roma kentlerinde bu yapılar belirli nüfusun ihtiyacını karşılaması için yapıldı (Öcal 2010: 394). Tyana'da tarımsal üretimde genellikle yeraltı suları kullanılmıştır. Bu kullanım kolaylığı köylüleri bahçe ve bağ tarımına yöneltmiştir (Öcal 2010: 401-402).

O zamanlarda birçok antik kentin konumu "Akropol" denilen coğrafya olarak yüksek ve ulaşımı zor bir tepe şeklindeydi. Kente yukarıdan bakan korumalı bir kale inşa ettirilirdi. Devlet için bir korunaktı. Prenslerin ya da kralların oturdukları yerd. Kentin geriye kalan bölümü kalenin yamaçlarında bulunurdu. Kent bu kalenin çevresine doğru yayılmıştı (Pustu 2006: 132).

4. Tyana Kent-Devleti

Milattan önce 1200-700 döneminde Tyana Kent-Devleti kurulmuştur. Bu kent-devleti Asur Kralı'na bağlıydı ama tamamen özerk gibi görünüyordu. Krallığın başkenti bugünkü Tyana(Kemerhisar)'ydı (Ceylan-diğerleri: 20). Krallığın sınırları bugünkü Niğde, Bor, Ulukışla ve Ereğli'yi içeriyordu.

Tyana'nın bilinen tek kralı Warpalavas'dır. Bu krallıktan günümüze ulaşmış eser İvriz(Ereğli) anıtıdır. Bir kaya üzerinde bir Hitit Tanrısı ile Kral Warpalavas'ın bir kabartması vardır. Bir de Hititçe yazıt bulunmaktadır (Soydan 2016: 57).

Krallığın adı Tuvana şeklinde İvriz anıtında geçmektedir. Tuvana Krallığı'nın en önemli kenti Tyana'dır. Tyana bölgenin o dönemdeki gelişmiş yerleşim yeri (Ünsal 2017: 467). Asur Krallığı'na bağlı özerk bir kent-devletti. Milattan önce 800-500 döneminde Tyana kent-devleti kendine özgü yönetim modeliyle doğu ve batıdan gelen istila saldırılarını önlemiştir (Web_10: 2019).

Milattan önce 747 ila 727 yılları arasında Asur Kralı III. Tiglatpileser döneminde (Bildirici-Bildirici 2008: 9) Warpalavas, Tyana (Tuwanuwa) kralıydı (Pullu 2006: 79). Kanıtları Gökbel Köyü'ndeki, Niğde Andaval'daki, Ereğli İvriz'deki ve Ambar Deresi'ndeki kabartmalarda görülmektedir (Soydan 2016: 69). O dönemdeki yer adları ve yerlerinin tayini ile ilgili Anadolu'nun ilk yazılı kaynaklarında çeşitli adlarda yerler olduğu bilinmektedir (Bilgiç 1946: 381-417).

O dönemde ruhbanlar hem devletin hem de halkın ortak temsilcisiydi. Yükümlülüklerini tanrıların emirlerine dayandırıyorlardı. Dinî görevleri yanında vergi ürünlerinin tapınaklarda toplanması, kaydedilmesi ve paylaşılması şeklinde iktisadi görevleri bulunuyordu. Yine sulama kanallarının inşa edilmesi, bentlerin ve sekilerin düzenlenmesiyle de uğraşıyorlardı (Ateş ve Ünal 2004: 22-24).

5. Tyana Tarihi

Eski Hitit Devleti'nin yıkılması ile milattan önce 700 yılından başlamak üzere yöre Asurluların egemenliğine geçti. Kısa denilebilecek süre sonunda Frig egemenliğine girdi. Bir süre sonra Kimmer egemenliği başladı. Bu egemenlik seksen yıl sürdü (Tansuğ: 536).

Milattan önce 500'lü yıllarda Tyana Medler'in egemenliğindeydi. Milattan önce 480 yılında Perslerin egemenliğine girmiştir. Persler burada büyük bir ikmal merkezi kurmuşlardır (Web_10: 2019) Pers Prensi Kyrus milattan önce 401 yılında İran'a bir sefer düzenlemiştir. Amacı kardeşinden iktidarı almaktır. Ordusu Tyana'ya gelip üç gün kalmıştır (Anabasis 1974: 18). Bu seferin tarihini "Onbinlerin Dönüşü" adlı kitap anlatmaktadır. Anlatıma göre o dönemde Tyana büyük bir kenti, kalabalıktı ve zengindi (Anabasis 1974).

Milattan önce 372 yılında Kapadokya Krallığı Roma'ya bağlıydı. İki krallığa ayrılmıştı. Biri güney diğeri kuzey krallığıydı. Güneyde Tyana başkent olmuştu. Bugünkü Niğde, Konya, Aksaray, Ereğli ve Viranşehir Tyana başkentine bağlanmıştı.

M.Ö 335 yılında Makedon Kralı Büyük İskender Tyana'ya sefer düzenlemiş istila etmiştir. Tyana'yı hem Mısır hem de Hindistan seferlerinde izlediği güzergâh içindeki yer olarak belirlemiştir (Web_10: 2019). Milattan önce 334 yılında Büyük İskender'in bölgeyi fethi ile Pers egemenliği sonlandı. Milattan önce 333'te Büyük İskender'in ordusu Anadolu'daydı. Tyana üzerinden Gülek geçitinden Tarsus'a geçmiştir. Milattan önce 323'te Kapadokya Krallığı'nı Ariarathes kurmak istemişti. Ancak Ariarathes'i İskender'in komutanlarından biri olan Perdikkas öldürmüştür.

Milattan önce 255 ila milattan sonra 17 yılları arasında Kapadokya Krallığı'nın kurulu olduğu bilinmektedir. Bu krallığı milattan önce 255'de Seleukos Krallığı'nın himayesinde bağımsızlık ilan ederek III. Ariarathes kurmuştur. Krallık milattan önce 188 yılına gelinceye dek egemen olmuştur. Bu tarihte Seleukoslar Anadolu'dan çekilmişler ve bölge Roma'nın egemenliğine girmiştir.

Kapadokya Krallığı'nın o dönemdeki sınırları bugün net olarak bilinmemektedir. Ancak tahminen iki önemli kentinden birinin Tyana diğerinin Kayseri(Mazaka) olduğu söylenmektedir. Milattan önce 163 ila 130 yılları arasında Kapadokya Krallığı en parlak günlerini V. Ariarathes devrinde yaşamıştır. Milattan önce 130 yılında V. Ariarathes'in ölümünden sonra krallıkta bir karmaşa dönemi başlamıştır.

Bölge dört yüzyıl süresince karışık bir dönem yaşamıştır. Sonunda Kapadokya bölgesi, Roma yönetimine girmiş ve eyalete dönüşmüştür. Roma Dönem'i sırasında Tyana, hem sivil hem de askeri açıdan gelişmiştir. Roma havuzu ve su kemerleri Roma'nın bu döneminde gerçekleştirilmiştir (Soydan 2016: 57-69).

Milattan sonra 50 yılından itibaren yörede Hristiyanlık yayılmıştır. Hristiyanlığın yayılışına Roma tepki göstermiş ve Hristiyanlara karşı şiddet uygulamıştır. Şiddetten kaçan Hristiyanlar bugünkü Nevşehir ve Niğde illeri yörelerindeki dağ, mağara ve evlerin altındaki gizli sığınaklar yapmıştır. Yeraltı kentleri oluşturmuşlardır.

313 yılında Hristiyanlık resmi din olarak kabul edilmiştir. 326'da Konstantin'in annesi Helena hac ibadeti nedeniyle Kudüs'e gitmek için yola çıkmıştır. Yolu üzerindeki Niğde Andaval'da bir kilise inşa ettirmiştir. Eskiğümüşler'de bir Manastır yaptırmıştır. O dönemde Tyana, bölgenin piskoposluk merkezi haline gelmiştir (Soydan 2016: 57-59).

395 yılında Roma İmparatorluğu, Batı Roma ve Doğu Roma şeklinde ikiye ayrılmıştır. Niğde, Doğu Roma İmparatorluğu(Bizans) sınırları içinde kalmıştır. 600'lü yıllardan itibaren Bizans, Sasani(İran) ve Araplar arasında bölgeyi hâkimiyet altına alma savaşları yaşanmıştır. Bu savaşlar uzun sürmüştür. Özellikle de Tyana'yı çok kötü etkilemiştir. Hemen her medeniyet döneminde merkez bir kent olmuş Tyana, bir yerleşim yeri olmaktan çıkmıştır. Askeri bir karargâh konumuna geçmiştir (Soydan 2016: 60). İlerideki 800'lü ve daha sonraki yıllarda Tyana, Araplar ve Bizans arasındaki hassas bölgede sürekli istilalara maruz kalmıştır (Soydan 2016: 69).

Tyana, dini nüfus bakımından Hristiyan Roma döneminde önemli bir merkez olmuştur. Bizans döneminde, Kudüs'e doğru Hac yolu üzerinde olduğundan önemli bir dini durak merkeziydi. Hac yolundaki dini durak merkezliğini Bizans Devleti'nin Anadolu'da etkisi kayboluncaya dek korumuştur. Bu özelliğini kaybedince, kent gerileme dönemine girmiştir (Öcal 2010: 397-399). Yöredeki kazılar Tyana'nın Kapadokya bölgesinde önemli bir dini merkez olduğunu (Öcal 2010: 391) daha da açık şekilde ortaya çıkaracaktır.

830 yılında Abbasiler Tyana'yı fethederek büyük bir yıkım gerçekleştirmiştir. Birçok Roma eseri yok edilmiştir. (Web_10: 2019) 931'deki Arap istilası sonucu Tyana kenti büyük ölçüde yıkılmıştır(Web_11: 2019). Tyana ismi İshahisar olarak değiştirilmiştir (Web_10: 2019).

1072 ila 1092 yılları arasında Selçuklu Devleti Sultanı Melikşah döneminde (Web_12: 2019) Türkler, Tyana yöresini hâkimiyetleri altına almak için seferler düzenlemişlerdir. Tyana ve çevresi 11. Yüzyıl'dan itibaren Selçuklu Devleti'nin egemenliğine girmiştir (Soydan 2016: 63). Tyana'ya Selçuklular "Kilishisar" adını vermiştir (Web_10: 2019).

Selçuklularda Tyana yöresi Danişment Beyliği'ne iktâ olarak verilmiştir. Türkler yöreyi harap durumda bulmuşlardı. O dönemde nüfus, iç kaleye sıkışmıştı ve asker ailelerinden oluşuyordu. 1150'de Danişment Beyliği'nin iktâ durumu sona erdi. Tyana yöresi, Anadolu Selçuklu Devleti'nin başkenti olan Konya'ya bağlandı (Soydan 2016: 60).

1097'de I. Haçlı seferiyle haçlı ordusu Anadolu'ya sefere çıkmıştı (Çelik 2018: 313-314). Haçlılar, Anadolu'nun içlerine kadar gelmişlerdir. Bu gelişlerinde Danişment Beyliği yöreyi iyi savunmuştur (Kesik 2014: 159). Bu nedenle Haçlılar, Tyana yöresinden toprak kazanamamış ve Çukurova'ya geçmiştir. 1098'de Haçlılar Antakya'yı ele geçirmişlerdir (Kahraman ve Arıkan 2017: 20-21).

1357 yılında Karamanoğulları Beyliği yöreyi egemenlikleri altına aldılar (Web_11: 2019). Tyana 1465 yılına kadar uzun bir süre Karamanoğlu Beyliğinin bir sancağı olarak kalmıştır. 1465'te Tyana yöresi Osmanlı İmparatorluğu'na katılmıştır (Bildirici-Bildirici 2008: 3). Tyana'nın yeni adı "Kishisar" olarak belirlenmiştir.

1839'da Tyana yöresi Niğde bölgesi olarak bağlı bir sancaktır. Sancaklık konumunu korumuştur. 1846'da Niğde'nin sancak merkezliği kaldırılmış ve merkez Nevşehir'e kaydırılmıştır. 1860'da Niğde, Karaman Eyaleti'ne bağlı bir sancak olmuştur. Aksaray, Kırşehir, Nevşehir illeri de Niğde'ye bağlanmıştır. 1864'te vilayet nizamnamesiyle Niğde Konya vilayetine bağlanmıştır.

1915'te Niğde, Konya'dan ayrılarak bağımsız bir il olmuştur. Milli Mücadele döneminde Niğde'ye işgal güçleri girememiştir. Bu bakımdan ender Anadolu kentlerinden birisidir (Soydan 2016: 61).

Cumhuriyetin ilanından sonra 1924 yılında Niğde'nin il olduğu kabul edilmiştir. Tyana'nın son ismi "Kemerhisar" (Web_10: 2019) olarak kesinleştirilmiştir. 1954 yılında Niğde'ye bağlı bir ilçe olan Nevşehir il haline getirilmiştir. 1989 yılında da Aksaray, Niğde'den ayrılmış ve il olmuştur. Niğde toprakları günümüzdeki durumuna gelmiştir (Soydan 2016: 61-62). Bugün Tyana, Niğde il merkezine 15 Km. ve Bor İlçesine de 7,5 Km. uzaklıktadır (Web_13: 2019). Bahçeli ile Kemerhisar sınırları içindedir (Web_14: 2019).

SONUÇ:

Kent-devletleri bir yörede yaşayan halk üzerinde egemenlik kurmuşlardı. Egemenliği kurmak ve sürdürmek iki gerekte olabilirdi. Biri ordu, diğeri vergiydi. Ordu, egemenliği elde tutan kuvvetti. Vergi ise orduyu besleyen servetti. Vergi için ürün, ürün için üretim, üretim için toprak ve halk gerekliydi. Halk hem vergisini vermek hem de geçinmek için üretirdi. Toprağı ekme biçmeyle ve hayvan yetiştiriciliğiyle ürün elde edilirdi. Edinilmiş ürün üzerinden vergi toparlanır ve devlet hazinesine yığılırdı.

Yığma, devlet hazinesinin tek gelir yolu değildi. Diğer yol yağmaydı. Devlet, başka devlete savaş açıp zafer kazanmayla kaybeden devletin ganimetlerini yağmalardı. Yağmayla devlet hem topraklarına yenilerini ekleyerek halkına toprak sağlar hem de ele geçirdiği ülkenin halkından alacağı yeni vergilerle hazinesini zenginleştirirdi.

Devletler daha çok yığma yolunu tercih ederdi. Var oluş nedenleri kendi ülke sınırları içinde yaşayan halkın düzenini sağlamaktı. Bu iş yeterince zordu. Çünkü ülke içi taht kavgaları devleti oldukça zorluyordu. Ordunun yükümlülüğü diğer bir devlete savaş açmaktan çok diğer devletlerin açtığı savaşta ülkeyi savunmaktı. Her ülke en iyi savunmanın saldırmak olduğunun farkındaydı ve baskın basanırdı. Bu yüzden her devlet diğer devleti tehdit olarak görürdü. Tehdit görülen devleti sonlandırmak isteyen başka bir devlet diğer kent-devletleri ile anlaşıp ordularını birleştirerek savaş çıkarabilirdi. Savaştan zaferle çıkılırsa ganimetler paylaşılırdı. Pay sahibi devlet sayısı ne kadar fazla olursa savaşı kaybetme riskiyle birlikte yağma payı da azalırdı. Bu nedenle kent-devletler bir merkez kent-devleti egemenliği altında birleşirlerdi.

Merkez kent-devleti kurmak ve tâbi kent-devletlerini kontrolde tutmak zordu. Kurulmuş merkez kent-devlet, tâbi devletlerin desteğini almaya devam ettikçe egemenliğini sürdürebilirdi. Her tâbi kent-devleti, diğer devletler için bir engeldi.

Kent-devletlerinin özerkliği vardı. Bağımsız değildi. Merkez kent-devlet kralına tâbiydi. Merkez kent-devlet bağımsızlığı olan devletti. Tâbi devletler, merkez kent-devlete bağlarını gevşetmek veya kopartmak için kendi aralarında anlaşabilirlerdi. Bu anlaşma ile merkezi devlet karşısında kuvvetlenirlerdi. Ancak bu kuvvetlenme genellikle merkez kent-devletin müdahalesiyle zayıflatılırdı.

Kent-devletlerinde halkın dini ve inancı önemliydi. Dini ve inancı güçlü devletin egemenliği de güçlüydü. Savaşlardan daha çok sayıda zaferle çıkmaları bunun bir göstergesidir. Her kent-devleti egemenliğinin iki yanı vardı. Bir yanı dünyevi otorite; diğer yanı uhrevi otoriteydi. Kral hem dünyevi hem de uhrevi otoritenin sahibiydi. Devlet bu dünyayla din de öteki dünyayla ilgili zorlukların aşılması ve sorunların çözülmesi için kuruluydu.

Kralın yanında bir “ruhban sınıfı” oluşmuştu. Ruhban sınıfı, ölüm ötesi hayat nedeniyle halk üzerinde manevi olarak etkiliydi. Ölümden sonraki hayatta insanlar ruhlarının şad olmasını istiyordu. Dünya hayatı geçici, ölümden sonraki hayat sonsuzdu. Sonsuz şad için sonlu hayatta ruhbanların dediklerini etmek gerekti. Bu gerek, ruhbanların halk üzerindeki otoritesini her nesilde biraz daha kuvvetlendirmiştir. Bu hâl, kralın da yönetimini kolaylaştırmıştır. Kral ordusuyla maddi kuvveti elinde tutardı. Manevi kuvveti ruhbanlarla kullanırdı. Kralın desteğindeki ruhbanlar kralı desteklerdi.

Devlet halkın hem dünyevi hem de uhrevi dinsel/ruhani inançlarının somut bir ifadesiydi. Gökteki sistemin yeryüzündeki örneğiydi. Tanrıların gökyüzünü yönettiği gibi kralların da yeryüzünü yönettiği ve yönetmesi gerektiğine inanılırdı. Yeryüzünün mutlak sahibi Tanrı ve Tanrı'nın temsilcisi kraldı.

KAYNAKÇA:

Akçay, A. (2014), “Tabal Ülkesinin Tarihsel Süreci Üzerine Bir Değerlendirme” **Tarih İncelemeleri Dergisi**, XXIX / 1, 2014, 37-58, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/58892> Son Erişim: 09.03.2019.

Alkım, U. B. (1959), “Güneybatı Antitoros Bölgesinde Eski Bir Yol Şebekesi”, **Türk Tarih Kurumu, Belleten**, Cilt: XXIII – Sayı: 89 – Yıl: 1959 Ocak, 59-79 <http://www.ttk.gov.tr/yayinlarimiz/dergi/belleten-cilt-xxiii-sayi-89-yil-1959-ocak/> Son Erişim: 09.03.2019.

Anabasis, Ksenophon (1974), **Onbinlerin Dönüşü**, Çeviren: Tanju Gökçöl, İstanbul Hürriyet Yayınları: 88, Büyük Klasikler: 12, Yunan Klasikleri: 8 İstanbul, 1974, <https://alikarduxos.files.wordpress.com/2017/03/ksenophon-anabasis-onbinlerin-dc3b6nc3bcc59fc3bc.pdf> Son Erişim: 09.03.2019.

Ateş, H., Ünal, S.(2004), “Devletin Doğduğu Yer: Antik Çağ Ortadoğusu’nda İdari Hayat”, **Bilgi** (8) 2004 / 1, 21-42, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/301124> Son Erişim: 09.03.2019.

Bahar, H. (2015), “Eskiçağ’da Konya”, **Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayınları: 7 Şehirlerin Sevdalı İbrahim Hakkı Konyalı Armağanı**, Konya 2015, 271-297, Editör: Hasan Bahar, <http://www.selcuk.edu.tr/dosyalar/files/303/12-%20Hasan%20BAHAR.pdf> Son Erişim: 09.03.2019.

Benhür, Ç. (1999), “Doç. Dr. Hasan Bahar’ın ‘Demir Çağında Konya ve Çevresi’ İsimli Eseri” **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Yıl: 1999, Sayı: 5, 471-475, <http://dergisosyalbil.selcuk.edu.tr/susbed/article/view/953/894> Son Erişim: 09.03.2019.

Bildirici, M., Bildirici, Ö. (2008) “Konya ve Çevresinde Çağlar Boyu Tarihi Su Yapıları”, **Tarihi Su Yolları Bildirileri (1961-2007)**, 2008, 2-15, İstanbul

Bilgiç, E. (1946), “Anadolu’nun İlk Yazılı Kaynaklarındaki Yer Adları ve Yerlerinin Tayini Üzerine İncelemeler” **Türk Tarih Kurumu Belleten** Cilt 10 Temmuz 1946 sayı 39 Türk Tarih Kurumu basımevi Ankara 381 423, <http://www.ttk.gov.tr/yayinlarimiz/dergi/belleten-cilt-x-sayi-39-yil-1946-temmuz/> Son Erişim: 09.03.2019.

Ceylan, A., Kozbe, G., Polat, Y. ve diğerleri, “Türkiye Demir Çağı Araştırmaları Üzerine Değerlendirmeler”, 1-42, http://www.tayproject.org/downloads/DC_GK_et al.pdf Son Erişim: 09.03.2019.

Coşkun, Y. (1989), “Hitit Çivi Yazılı Belgelerin Işığı Altında İlk Çağda Tuuanuu” **Belleten, Türk Tarih Kurumu** Cilt LIII Ağustos-Aralık 1989 Sayı 207 208, Sayfalar 477-485, <http://www.ttk.gov.tr/yayinlarimiz/dergi/belleten-cilt-liii-sayi-207-208-yil-1989-agustos-aralik/> Son Erişim: 09.03.2019.

Çapar, Ö. “Phrygia ve Demir Devrinde Anadolu Kavimleri”, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/26/1029/12444.pdf> 43-73, Son Erişim: 09.03.2019.

Çelik, S. (2018), “Beşinci Haçlı Seferi (1217-1221) Esnasında Mısır Sultanı El-Kâmil’e Karşı Darbe Girişimi” **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 28, Sayı: 1, Sayfa: 313-326, OCAK – 2018, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/416404> Son Erişim: 04.04.2019.

Demiralp, D. (2014), “İlkçağ Anadolu’sunun Frigya Yöresinden Yükselen Bir Hüzün Tınısı- Antik Metinlerin Işığında Satyr Marsyas’ın Trajik Öyküsü”, **EUL Journal of Social Sciences (V:I) LAÜ Sosyal Bilimler Dergisi** June 2014 Haziran, 88-103, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/71912> Son Erişim: 04.04.2019.

Ertem, H. (2004), “Hattiler ve Hititler Dönemi’nden Eski Türkler’e, Osmanlılar’a ve Günümüz Anadolu’suna Kadar Uzanan Bazı Benzer Unsurlar – II” **Archivum & Anatolicum (ArAn)** 7/2 2004 49-63, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/10/2184/22651.pdf> Son Erişim: 09.03.2019.

Kahraman, N., Arıkan, R. (2017), “I. Haçlı Seferinde Haçlıların İznik’ten Eskişehir’e Takip Ettikleri Güzergâhın Tespiti”, **VAKANÜVİS- Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi**, Yıl. 2, Sayı. 2 Güz 2017, 18-35, ISSN: 2149-9535, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/362025> , Son Erişim: 09.03.2019.

Kesik, M. (2014), “Emîr (Melik) Gazi (1104-1134)” **Avrasya İncelemeleri Dergisi (AVİD)**, III/2 (2014), 157-181, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/217881>, Son Erişim: 09.03.2019.

Kurt, M. (2009), “Kilikya’da Yeni Asur Egemenliği ve Yerel Güçler”, **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 21 / 2009, 327-337 <http://dergisosyalbil.selcuk.edu.tr/susbed/article/download/328/310> Son Erişim: 09.03.2019.

Kurt, M. (2010), “Tabal Ülkesi’nin Politik ve İdarî Yapısı”, **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 23 / 2010, 127-136, <http://dergisosyalbil.selcuk.edu.tr/susbed/article/download/251/234> , Son Erişim: 09.03.2019.

Landsberger, B. Çeviren: Mebrure Osman TOSUN, “Sümerler”, **A. Ü. D. T. C. Fakültesi Dergisi** F. 7, 89-102, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/26/1036/12508.pdf> Son Erişim: 16.03.2019.

Maner, Ç., Kuruçayırılı, E. (2018), “İvriz Ambarderesi Kızlar Oğlanlar Sarayı (Manastırı) Mağarası’nda Araştırmalar”, **Türk Tarih Kurumu, Belleten**, Cilt: LXXXII Aralık 2018 Sayı: 295, 785-801 <http://www.ttk.gov.tr/Dergiler/Belleten/295-Belleten/01-CigdemManer-EmreKurucayirli.pdf> Son Erişim: 09.03.2019.

Öcal, T. “Antik Tyana Şehrinden Günümüz Kemerhisar'a Kadar Olan Yerleşmenin Tarihsel Süreci”, **Marmara Coğrafya Dergisi** 390, 388-408, <http://dspace.marmara.edu.tr/bitstream/handle/11424/2601/649-1257-1-SM.pdf?sequence=1&isAllowed=y> Son Erişim: 09.03.2019.

Pullu, S. (2006), “Tabal Bölgesi Tarihi (M.Ö. I. Binyılın İlk Yarısında Tabal Krallığının Siyasal ve Ekonomik Tarihi)”, T.C. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Bilim Dalı Eskiçağ Tarihi Anabilim Dalı **Doktora Tezi**, <https://www.ulusaltezmerkezi.net/tabal-bolgesi-tarihi-m-o-i-binyilin-ilk-yarisinda-tabal-kralliginin-siyasal-ve-ekonomik-tarihi/79/> Son Erişim: 09.03.2019.

Pustu, Y. “Küreselleşme Sürecinde Kent Antik Site’den Dünya Kentine”, **Sayıstay Dergisi** 148, 129-151 <http://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423911641.pdf> Son Erişim: 09.03.2019.

Sevinç, F. (2008), “Hititlerin Anadolu’da Kurdukları Ekonomik ve Sosyal Sistem”, **SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi** Mayıs 2008, Sayı:17, ss.11-32, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/118008> Son Erişim: 09.03.2019.

Soydan, O. (2016), “Kültürel Miras Olarak ‘Nahitiya’ Niğde” **Akademik Bakış Dergisi**, Sayı 54 Mart Nisan 2016, 54-81, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/383302> Son Erişim: 09.03.2019.

Tansuğ, K. “Kimmer’lerin Anadolu’ya Girişleri ve M. Ö. 7 nci yüzyılda Asur Devletinin Anadolu ile Münasebetleri”, 535-550, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/26/1233/14086.pdf> Son Erişim: 09.03.2019.

Tellioglu, İ. (2005), “Kimmer ve İskit Göçlerinin Doğu Anadolu Bölgesindeki Etkileri”, **A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi** Sayı 27 Erzurum 2005 237-245 Prof. Dr. Şinasi Tekin Özel Sayısı <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/32925> Son Erişim: 09.03.2019.

Ünsal, V. (2017), “Demir Çağ’da Kırşehir ve Çevresinin Siyasal Görünümü”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi** Cilt: 10 Sayı: 52 Ekim 2017, 459-473, www.sosyalarastirmalar.com ISSN: 1307-9581 Doi Number: <http://dx.doi.org/10.17719/jisr.2017.1908> Son Erişim: 09.03.2019.

Yiğit, T. (2000), “Tabal” **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi** 40, 3-4 (2000), 177-189,
<http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/26/1011/12272.pdf> Son Erişim: 09.03.2019.

Web_1: http://www.sezgiempati.com/uploads/9/0/6/7/9067262/3-%C4%B0lk_%C3%87a%C4%9E_meden%C4%B0yetler%C4%B0.pdf Son Erişim: 09.03.2019.

Web_2: <http://www.aktuelarkeoloji.com.tr/hatiler> Son Erişim: 09.03.2019.

Web_3: http://ankara.icro.ir/uploads/147_1915_26_anadolu_medeniyetleri.pdf Son Erişim: 14.03.2019.

Web_4: <http://www.corumkulturturizm.gov.tr/TR-58680/hitit-tarihi--mo-1650--1200-.html> Son Erişim: 09.03.2019.

Web_5: Kocsav 2004: Kocsav Soner, Hatti(hitit) - Kafkasya ilişkisi--2004 - playithub.com
<http://playithub.com/watch/fL4tzwLiGHw/hattihitit-kafkasya-ilikisi-2004.html> Son Erişim: 09.03.2019.

Web_6: <http://anadoluyugarliklari.weebly.com/304yonlar---urartular.html> Son Erişim: 09.03.2019.

Web_7: <https://anadoluyugarliklarii.weebly.com/304yonlar.html> Son Erişim: 20.03.2019.

Web_8: <https://www.nkfu.com/iyonya-ve-iyonya-medeniyeti-hakkinda-bilgi/> Son Erişim: 09.03.2019.

Web_9: http://www.bahceli.bel.tr/sayfa/19_bahceli-tarihi Son Erişim: 09.03.2019.

Web_10: <http://www.kemerhisar.bel.tr/sayfa/48/kemerhisar-tarihi> Son Erişim: 09.03.2019.

Web_11: <http://www.nigde.gov.tr/ilimiz-tarihi> Son Erişim: 09.03.2019.

Web_12: <https://islamansiklopedisi.org.tr/meliksah--buyuk-selcuklu> Son Erişim: 04.04.2019.

Web_13: http://www.bahceli.bel.tr/sayfa/24_ulasim-durumu Son Erişim: 09.03.2019.

Web_14: http://www.bahceli.bel.tr/sayfa/21_bahceli-nufusu Son Erişim: 09.03.2019.

Kent Akademisi